

Motion

1979/80:355

av Marianne Karlsson
om patentansökningar

Enligt patentlagen kan var och en som gjort en ny uppfinning av viss originalitet erhålla patent därpå. Uppfinnaren måste därvid göra en ansökan hos patentverket, där han beskriver sin uppfinning och anger vad han vill ha skydd för. En ansökningsutgift utgår, f. n. 600 kr. Om ansökan beviljas, utgår en särskild tryckningsavgift, från vilken en mindre bemedlad uppfinnare kan bli befriad.

Det har ibland ifrågasatts att rättshjälp skulle kunna utgå för att behövande uppfinnare skulle kunna få sakkunnig biträdeshjälp för ansökan. Emellertid visar rättspraxis att detta inte beviljas. Motiveringen är att det inte kan anses vara en uppgift för allmänna rättshjälpen att beskriva och utveckla uppfinningar. Ehuru denna motivering kan verka avgjort förnuftig, bygger den, som nu skall visas, på ett missförstånd om vad den ifrågasatta rättshjälpen skulle bestrida.

Det är ju nämligen alldeles självklart att uppfinnaren måste uppfinna själv samt att han måste kunna själv beskriva sin uppfinning. Tanken att inget bidrag skall utgå för detta är naturligtvis alldeles riktigt. Om en dylik beskrivning vore tillräcklig för att få ett dugande patent, så skulle alltså ingen hjälp från samhället behövas. En dylik beskrivning räcker emellertid inte, och det är här som problemet ligger.

Den fattige uppfinnarens problem sammanhänger med en rättsutveckling som på sätt och vis tjänat rättssäkerheten men som medfört att stora kostnader för specialishjälp lagts på uppfinnarna. Grunden för detta ligger i patentkravens ökade betydelse.

Patentkrav utgör ett slags definition av ett skyddsomfång och kan sägas tillkomma genom förhandlingar gentemot patentverket, varvid patentverket ser till att de inte kommer att omfatta något som är gammalt och känt. Detta medför å ena sidan den fördelen att tredje man kan skaffa sig en relativt säker uppgift om vad som är fritt och vad som faller under patent, men det medför å andra sidan att uppfinnaren normalt inte klarar av att skriva patentkraven själv. För att förklara innebörden av problemet skall ett exempel relateras.

Det gäller en uppfinning, som är ganska välkänd, och där en olycklig formulering ledde till att uppfinnaren inte fick det skydd som han borde ha varit berättigad till. Uppfinningen avsåg ett slags tavelkrokar för betongväggar, som många har sett. Anordningen består av en plastbricka, i vilken sitter några stålstift inpassade i trånga håll. Man håller brickan mot väggen och slår in stiftan genom att slå emot den med en hammare. Stiftan passerar styrda av

plastbrickan in i väggen. Genom styrningen i plasten kan stålstiften då slås in i de hårdaste material utan att kröka sig. Den som uppfann den tavelkroken sökte och fick patent. Men han är ett exempel på uppfinnare, som inte fått fullt mått.

Det var nämligen så, att patentverket fann att hans ansökan, ellr rättare hans patentkrav, kunde läsas på den gamla kända X-kroken, där man har hål som går genom vikta plåtöron och i viss mån styr spikarna. Det är ju tydligt för vem som helst att det inte är samma sak, men patentkraven fick ju inte omfatta sådana X-krokar. Det gällde alltså att hitta på någon skillnad att skriva in i patentkraven. Uppfinnaren valde då att säga att det som utmärker hans uppfinning, jämfört med X-kroken, var att stiften eller spikarna inte satt på en rad utan på hörnen av en triangel, kvadrat eller liknande. Då fick han ett patent med den inskränkningen, fast det viktigaste i uppfinningen ju var att stiften var styrda i trånga hål i plastbrickan.

Detta visade sig vara mycket olyckligt för uppfinnaren. En konkurrent insåg nämligen att han kunde kringgå patentet genom att göra tavelkrokar, likadana som uppfinnarens, med undantag av att han satta alla stiften i en rad. Eftersom konkurrenten var duktig att sälja, fick uppfinnaren inte den ensamrätt till sin uppfinning som han varit berättigad till. Om uppfinnaren däremot haft ett sakkunnigt ombud, så kunde han ha fått det skydd som hans uppfinning berättigat till. Nu är hans patent, om inte värdelöst, så av högst begränsat värde. Det räckte alltså inte att han kunde beskriva vad han gjort för att han skulle få ett dugande patent.

Exemplet med tavelkrokarna har valts på grund av att det är lätt att förklara och inte för att det rör sig om en särskilt enastående uppfinning. Man behöver inte vara expert för att förstå att konkurrenten helt lagligt kan kringgå detta patent på grund av att kraven blivit fel. Andra exempel kunde relateras, som kanske rör värdefullare och viktigare uppfinningar, men de skulle vara svårare att förklara.

I början på seklet, då avvägningen i patentlagen var en annan, skulle vår uppfinnare ha kunnat hävda att konkurrenten gjort patentintrång, eftersom han uppenbarligen tillgripit det väsentliga i den patenterade uppfinningen. Nu är han däremot bunden av patentkravens felaktiga utformning. Detta exempel visar att det numera krävs experthjälp för att en uppfinnare skall kunna få sitt rättvisa patentskydd. Denna experthjälp är naturligtvis en blandning av tekniskt och juridiskt bistånd men skiljer sig inte därmed från vad som gäller vid flertalet rättsliga angelägenheter, där ju det egentliga problemet i allmänhet är att reda ut ett sakförhållande och plocka ut det relevanta ur en sakägares berättelse om felgjorda tak, halka på vägen eller möjliga potatispartier. Detta gäller alltså utan stor skillnad om det gäller en anställd som lurats på löneförmaner eller en uppfinnare som gjort en tavelkrok. Blir det fel i patentet eller i stämningsansökan, så blir det rättsförlust. Uppfinnaren kan emellertid inte få någon hjälp till sin rätt, även om han är utfattig och sover på golvet till sin hyrda verkstad i en källarlokal.

Det är en ironisk detalj i sammanhanget att besvär mot ett avslag på patentansökan torde kunna föras med rättshjälp, på grund av en egendomlighet i rättshjälpslagen, så att samma fråga som uppfinnaren utan hjälp misslyckats lösa i patentverket kan lösas med sakkunnig hjälp på rättshjälpsmedel, när ärendet överklagas i patentbesvärsrätten.

Vad är nu orsaken till att uppfinnare i regel inte kan klara av en patentansökan själva, även om de kan klara av en beskrivning av vad de gjort? Orsaken är att man i rättssäkerhetens intresse kräver så mycket av patentkraven. Det uppfattas som självklart att en konkurrent skall ha rätt att kringgå ett patent, även om det är uppenbart att det är fråga om kringgång. Sådant accepteras ju inte, när det gäller allmän lag, som statsmakterna utfärdar. Lag skrivs ju alltid så att kringgångsmöjligheten skall bli så liten som möjligt, och ändå accepterar vi ju inte *uppenbar* kringgång. En uppfinnare får däremot tåla varje kringgång på grund av att patentkraven, hans skydd, blivit mindre än fullkomliga. Vi vet hur svårt det är att skriva lag, trots en sky av jurister som ger råd. Vi bör kunna föreställa oss situationen för en stackars uppfinnare, hur blottställd han måste vara, utan hjälp, när han inte ens har den säkerheten att lagen kommer att ogilla uppenbar kringgång av en konkurrerande intrångsmakare som åker snålskjuts, när det visar sig att hans uppfinning var värd att söka snylta på.

Detta tillstånd, detta hjälpbehov för fattiga uppfinnare beror på att patentsystemet på sätt och vis blivit kanske alltför perfekt och formaliserat. För 75 år sedan var det inte så, utan då kunde den s. k. allmänna uppfinningstanken i en uppfinning påräkna skydd. Det är troligt att rättshjälpsystemets nuvarande inställning till frågan om behovet av rättshjälp för patentansökan beror på att denna rättsutveckling, med en större betoning av den formella rättssäkerheten på bekostnad av den uppfinnare vars patent har formella brister, helt enkelt inte blivit bekant och förstådd.

Det brukar ibland påstås att det finns två slags patent: patent på uppfinningar och uppfunna patent. De senare skulle då vara ett slag av konkurrensbegränsande patent sökta av stora företag, som efter dyrbar undersökning funnit en mindre utvecklad men ej märkvärdig utvecklingsväg, där man med hjälp av illistiga patentspecialister lägger ut en hel stenläggning av var för sig harmlösa men tillsammans mycket verksamma patent. Ofta finns det ingen uppfinningstanke alls i dessa tankesuffléer, i motsats till riktiga uppfinnares hårdtuggade, faktafyllda och för läsaren helt onjutbara beskrivningar, vilka skulle behöva tuktas av en van hand, innan de blev patent. De illistigas suffléer ger skydd för mer än de skall, våra fattiga uppfinnare får alltid mindre, helst som de, om uppfinningen visar sig vara av kommersiellt värde, har alltför små resurser för att försvara sig. Det blir som att spela poker med en miljonär som har alla sina pengar med sig i fickan – planbokens lag gäller.

Det har ibland framhållits att styrelsen för teknisk utveckling (STU) ger

möjlighet för uppfinnare att få sakkunnig hjälp. Emellertid är denna myndighet satt att gynna uppfinningar och inventioner, som herrskapsordet är, och hjälpen till uppfinnare måste därför komma i andra hand. För övrigt är det svårt att tänka sig att STU skulle kunna hjälpa flera uppfinnare med konkurrerande uppfinningar. Om t. ex. i dag någon uppfinnare skulle komma på en ny och bättre metod för stålframställning, så skulle STU ha mycket små möjligheter att ge bistånd, helst som det redan finns tre-fyra olika STU-projekt på området, vilket sysselsätter i huvudsak alla experter som vet något om det. Den anslagssökande uppfinnaren riskerar då för det första att dessa experter och konkurrenter blir tillfrågade som sakkunniga, när STU vill ha reda på om det är något med uppfinningen, medförande att de får kännedom om en oskyddad, hemlig uppfinning, samt att de påstår att den är oduglig för att sedan inarbeta den i sina egna projekt. För det andra kommer STU att i en dylik situation finna att det tekniska området i fråga blivit redan tillräckligt tillgodosett av STU. STU är alltså knappast rätt myndighet för att hjälpa fattiga uppfinnare med de rättsliga momenten i en patentansökan. Bättre vore om patentverket anförtroddes uppgiften att avgöra behovet av rättshjälp, eftersom där finns goda möjligheter att avgöra om det är vettigt att söka patent. Efter en ekonomisk bedömning av sökanden skulle rättshjälp kunna beviljas. Det må anföras att saken erhållit en dylik lösning i jämförbara länder såsom Västtyskland och Österrike.

Det föregående visar att nuvarande förhållanden på patentområdet är ägnade att missgynna alla uppfinnare som inte kan kosta på sig en sakkunnig hjälp för att utforma en patentansökan, vilket särskilt gäller beskrivningens inledande parti och patentkraven. För att ej balansen skall väga oskäligt ojämnt till nackdel för fattiga och medellösa uppfinnare måste endera av två åtgärder genomföras.

Endera måste domstolarna vid inträngs- och ogiltighetsmål ta större hänsyn till vad uppfinnaren genom vad han gjort och beskrivit skall anses berättigad till samt tillmäta honom ett därav bestämt skyddsomfång, i stället för att fästa vikt vid en olycklig formulering av patentkrav. Eller också måste våra betalningssvaga uppfinnare ges hjälp för att utforma patentansökan eller åtminstone de juridiskt viktiga delarna därav på så sakkunnigt sätt att de ej riskerar att bli utan sitt rättmätiga skydd.

I det förstnämnda fallet skulle kanske rent formellt den s. k. tredje mans rätt blir något försämrad, men av ovan angivna skäl måste vådan därav anses ringa. Att skapa rättssäkerhet åt sådana personer som söker kringgå patent kan väl inte anses vara särskilt viktigt.

I det senare fallet måste en viss extra kostnad för det allmänna bli följden. Storleken därav kan uppskattas maximalt till 200 ansökningar om året gånger 5 000 kr., dvs. 1 milj. kr. Detta är mycket högt räknat och med god marginal. Med hänsyn till beloppets storlek torde denna lösning ändå få föredras.

Med anledning av det anförda hemställs
att riksdagen beslutar

1. *i första hand* att rättshjälp skall tillkomma uppfinnare för utarbetande och skötande av svensk patentansökan enligt ovanstående, eller
2. *i andra hand* att anhålla hos regeringen att patentprocessutredningen ges tilläggsdirektiv att undersöka om en liberalare tolkning av patent till uppfinnarnas förmån bör eftersträvas eller om rättshjälp för uppfinnare i små ekonomiska omständigheter i stället bör genomföras.

Stockholm den 18 januari 1980

MARIANNE KARLSSON (c)

